

İNGİLİZ KOLONİSİ BENGAL'DE KİTLİKLER*

Famines in The British Colony of Bengal

Hüseyin GÜNARSLAN**

Özet

İngiltere'nin kolonilerinden birisi olan Bengal'de gerçekleşmiş 1770 ve 1943-1944 kıtlıklarında milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. 1770 kıtlığı İngilizlerin yerel halka uyguladığı ağır vergiler ve ürün yetiştirme politikasındaki değişikler nedeni ile yaşanmıştır. 1943-1944 kıtlığının yaşanmasında ise II. Dünya Savaşı şartlarında İngilizlerin ülkede uyguladığı yanlış politikalar etkilidir. Kendi çıkarlarını Bengal halkının önünde tutan İngilizler halkı açıkça açlığa mahkûm etmiştir. Bu dönemde Bengal'in Japonlarca istila edilebileceğini düşünen İngilizler ülkenin zengin tarım ürünlerinin Japonların eline geçmemesi için gayret sarf etmişlerdir. Japonları aç bırakma planları ile yerel halk açlığa mahkûm edilmiştir. Kıtlık baş gösterince de elinde imkân olmasına rağmen İngilizler halka yeterli yardımı yapmamıştır. Gerek 1770 gerekse 1943-1944 kıtlığında ülkeyi fiilen yöneten İngilizler olduğu için kıtlıklar ile İngilizler arasındaki bağın araştırılması gereklidir. Böylece Hint halkının İngiliz yönetimi altında nasıl hayat mücadelesi verdiğinin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İngiltere, Bengal, Koloni, Kıtlık, Doğu Hindistan Şirketi.*

Abstract

Millions of people died in the famine of 1770 and 1943-1944 in Bengal, one of England's colonies. The 1770 famine was caused by the heavy taxes imposed by the British on the local population and by the changes in the policy of product cultivation. In the case of the famine of 1943-1944, the wrong policies implemented by the British in the country during the World War II are effective. The British, who thought their own interests, clearly condemned the Bengali people to starve. The British thought that Bengal could be invaded by the Japanese during this period and tried to make sure that the country's rich agricultural products would not fall into the hands of the Japanese. With the plans to starve the Japanese, the local population has been condemned to starvation. Although there were opportunities, after the famine began, the British did not provide adequate assistance to the public. The British ruled the country in the famine of 1770 and 1943-1944 therefore, it is necessary to investigate the link between famines and the British. Thus, it is thought that the Indian people's struggle for life under the British rule will be better understood.

Keywords: *England, Bengal, Colony, Famine, East India Company.*

* DOI: 10.34189/asyam.3.2.002

** Dr., Windsor Üniversitesi Tarih bölümü, E-posta: gunarsl@uwindsor.ca

Giriş

İnsanlık var olduğu günden itibaren çok çeşitli sebepler ile kıtlıklara maruz kalmıştır. Kıtlığın tetiklediği bulaşıcı hastalıklar nedeni ile de milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Kıtlıklar daha çok bir bölgede yaşanan kuraklık sonucu insanların topraktan ürün elde edememesi ile ortaya çıkmıştır. Bunun yanında savaşlar sonucu ortaya çıkan kargaşa ortamları da üretimin kesilmesine sebep olmuş ve kıtlıkların baş göstermesine neden olmuştur. Lakin çok azı bir işgal kuvvetinin bir bölgede uyguladığı sömürme faaliyeti sonucu meydana gelmiştir. Bengal kıtlıkları bu kategoride gerçekleşen kıtlıklardır. İngilizlerin Hint coğrafyasına gelmesi bölge insanının topraklarını kaybetmesinin yanı sıra toprağında artık ürün veremez duruma getirildiği bir dönemi başlatmıştır. Bengal'de Kalküta adı verdikleri küçük limanları ile bu ülkenin zenginliklerini sömürmeye başlayan İngilizler kısa sürede ülke insanını tek bir pirinç tanesine muhtaç hale getirmişlerdir.

Kalküta İngiliz imparatorluğunun doğu dünyasındaki doğum yeridir. Kalküta'nın İngilizler tarafından kurulup bir şehre dönüşmesi serüveni onu Bengal'in kapısı yapmıştır. Bu kapıdan giren İngilizler doğunun zenginlikleri ile tanışmışlardır. Günümüzde ikiye bölünen bu coğrafyanın Batı Bengal kısmı Hindistan'ın bir eyaleti olurken Doğu Bengal ise Doğu Pakistan ile birleşmiş; daha sonra ise bağımsız Bangladeş kurulmuştur. Doğunun bu zengin coğrafyasının kaderi İngilizler ile tanışmasından kısa süre sonra değişmeye başlamıştır. İngilizler tarafından sömürülen insanlar kısa süre içinde tarihin gördüğü en büyük kıtlıklarından birisi olan 1770 kıtlığında 10 milyon insanını kaybetmiştir. Peşi sıra devam eden kıtlıklar Hint coğrafyasında 65 milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesinden sonra Bengal'e son bir kez daha uğramıştır. Günümüz Hindistan'ının en son kıtlığı 1943-1944 yılında gerçekleşmiş ve yaklaşık 4 milyon insanın canına mal olmuştur. Bölgede, İngilizlerden bağımsızlığını aldıktan sonra hiçbir kıtlık görülmemesi ise aslında bu toprakların kendi kendine yetebilen bir coğrafya olduğunun göstergesidir. Kaynakların yetersizliği nedeni ile hakkında çok fazla detaylı bilgiye sahip olmadığımız 1770 yılı kıtlığında despot İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin ağır vergileri ve ürün dayatması ile canlarını veren Bengal insanı, 1943-1944 yıllarında yine İngilizlerin bölgeyi Japonlara kaybedeceği düşüncesi ile uyguladığı yanlış politikalar sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu çalışmamızda İngilizlerin Bengal'de uyguladıkları politikalar ve onun sonucunda meydana gelen kıtlıklar, incelenen kaynaklar sonrasında sebep sonuç ilişkisi içinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamız ilk olarak İngilizlerin Hindistan ve Bengal coğrafyasındaki varlığının genel olarak halkı nasıl zayıf bıraktığını, sonrasında ise meydana gelen iki büyük kıtlığı incelemiştir. 1770 kıtlığında İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin uyguladığı ağır vergiler ve ürün politikasının nasıl milyonlarca insanı ölüme götürdüğünün detaylı bir şekilde araştırılması gerekmektedir. II. Dünya savaşı zamanı ve şartlarında gerçekleşen 1943-1944 kıtlığının nedenlerinin ortaya çıkma-

rılması da aynı şekilde büyük önem arz etmektedir. Bu iki Bengal kıtlığının hangi şartlar altında ve niçin gerçekleştiğini tespit etmeye çalışacağız.

İngilizler ve Kıtıklar

İngilizlerin Hint coğrafyasında sahneye çıkışı 1600 yılında Doğu Hindistan Şirketinin faaliyeti ile başlamıştır. 1608 yılında Şah Cihangir’in izin vermesi ile ilk ticari faaliyetine başlayan şirket, yıllar geçtikçe bir güç merkezine dönüşmüştür (Beliappa, 1991: 1). İngilizlerin Doğu Hindistan Şirketi adeta bir Truva atı vazifesi görerek ülkenin içten fethedilmesini sağlamıştır. Ticari gücü öyle boyutlara ulaşmıştır ki karşısında hiçbir güç duramamıştır. Elde ettiği güç ve ticareti koruma altında kurduğu ordu ile rakiplerini saf dışı etmekle kalmamış; ülkenin yöneticilerini de etkisiz hale getirmiştir. İngilizler Bengal’de bulunan Kalküta limanını zamanla büyüyen bir şehre dönüştürmüşler ve Hint coğrafyasının merkezine oturtmuşlardır. Günümüzde Bengal tabiri aslında geçmişte batılıların Hindistan coğrafyasını tanımlamada kullandığı bir terimdir. Bengal demek, Kalküta demek, Hindistan demektir. Günümüzün değişen haritasında ayrı bir yere koyduğumuz Bengal aslında ilk dönem İngilizleri için Hint coğrafyasının merkezidir. Bundan dolayı makalemizde kullandığımız Hindistan tanımı ile Bengal tanımı aslında bir bütünün yarısını teşkil etmekte ve birbirleri ile ayrılmaz bir ikili oluşturmaktadır.

Doğu Hindistan Şirketi bu coğrafyada zamanla gözden saklanamayan öyle bir güce kavuşmuştur ki devlet ile güç mücadelesi verecek konuma gelmiştir. Böylece İngilizlerin gücüne dur demeye kalkan halk ilk mücadelesini vermeye karar vermiştir. Lakin İngilizler 1757 yılında Plassey adı verilen savaşta Moğol yönetimi altındaki Bengallileri yenmiştir. Robert Clive’in emri altındaki sekiz yüz Avrupalı ve paralı 2 bin 200 Hint askeri 50 bin kişilik Bengal ordusunu hileli savaş yöntemleri sayesinde yenmiştir. İngilizlerin savaşı kazanması ile Bengal’in yeni sahipleri İngilizler olmuştur. İngilizlerin bu bölgede yeni oyuncu olarak gücü ele almaya başlaması ile, kendi sistemlerini de kurmaya başlamışlardır. Kalküta sadece Bengal’in değil; tüm Hindistan’ın merkezi olma yolunda hızla gelişmiştir. İngilizler coğrafi olarak bu bölgeye o kadar çok uzaktırlar ki merkezi yönetim ile Hint coğrafyasının yönetilmesine imkân yoktur. Bu nedenle Kalküta’ya atadıkları genel bir vali ile güçlerini kalıcı hale getirmişlerdir. Bombay ve Madras’a atanan valiler de Kalküta genel valisinin emrine girmiştir. Bengal İngilizler’in gözünde tarihi olarak her zaman kültürel bir öneme sahip olmuştur. İngilizlere göre Hint kültürünün temsil edildiği yer burasıdır. İtalyanlar’ın Avrupa kültürünü temsil etmesi gibi Hint kültürünün temsil noktası Bengal, Kalküta’dır. Böylece Kalküta, İngiliz Hindistan’ının başkenti olmuştur (Blackwell, 2008: 35-36).

İngilizler Doğu Hindistan şirketi aracılığı ile 1757 yılında Plassey’de kazandıkları zaferden sonra Bengal dahil bugün Bangladeş, Bihar ve Odisa olarak adlandırılan bölgeleri de kontrolleri altına almışlardır. İngilizler için bu bölge

inanılmaz zenginlikleri ile gözleri kamaştırmaktadır. Artık bu zenginlik kendi egemenlikleri altındadır ve bütün güçleri ile daha fazla kazanç elde etmek için çabalamışlardır. 18. yüzyıl itibari ile Hindistan yüzde 25'lik payı ile Çin'den sonra dünyadaki en büyük ikinci ekonomiye sahip coğrafyadır. Artık bu zenginlik kapılarını yüzde 2 zenginlik oranına sahip İngilizlere açmıştır. İngilizler Doğu Hindistan Şirketi sayesinde Bengal'in zenginliklerini sömürerek ve halka ağır vergiler koyarak yönetmeye başlamışlardır. Maitra'ya göre yüzyıl sonunda ülkenin eski zenginliği yok olmuş ve halk kıtlıklarda hayatını kaybetmeye başlamıştır (Maitra, 2015: 21). Lakin tarihi olaylar bizlere İngilizlerin ülkeyi harap hale getirmek için yüzyıl bile beklemediğini, 1770 yılında yaşanan ilk büyük kıtlık ile ülkenin yerle bir olduğunu göstermektedir. Bengal'de kuraklığa bağlı olarak yaşanan bu olayda 10 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Sayısal olarak her üç köylüden biri bu kıtlıkta hayatını kaybetmiştir (Davis, 2000: 4). Aslına bakılırsa Moğol kontrolü altında olduğu yıllarda dahi, bu coğrafyada bu denli gerçekleşmiş herhangi bir büyük kıtlık olayı bulunmamaktadır (Sharma, 1993: 359). İngilizlerin ağır vergileri ve sömürsü ile tanışan Bengalliler çok geçmeden ilk kıtlıkta milyonlarca insanını kaybetmiştir. 1878 yılındaki bir araştırmaya göre İngilizlerin yönetimi altında geçen 120 yıllık bir süre diliminde Hindistan'da 31 büyük kıtlık olayı yaşanırken İngilizlerin bölgede olmadığı 2 bin yıl boyunca sadece 17 kayıtlı kıtlık olayı yaşanmıştır (Walford, 1878: 434). 1770 ve 1943 yıllarında iki büyük kıtlıktan direkt olarak sadece Bengal etkilenmiştir. Bunun yanı sıra bir milyon kişinin öldüğü Orissa kıtlığından, 11 milyon insanın öldüğü Büyük Hindistan kıtlığına, 1,5 milyon insanın öldüğü Madras kıtlığından, 4 milyon insanın öldüğü Uttar Paradesh kıtlığına kadar birçok kıtlıkta Hint coğrafyasında 65 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir (Maitra, 2015: 23-25; Maharatna, 1992: 34).

İngilizler hâkimiyeti altındaki bu zengin doğu ülkesini kısa süre içinde fakir bir topluma dönüştürmeyi başarmıştır. Geofrey Cannon Hindistan'ın 17. ve 18. yüzyıllar itibari ile herhangi bir Avrupa ülkesi kadar gelişmiş ve kendi medeniyetini oluşturmuş bir ülke olduğunu belirtmektedir (Cannon, 2014: 477). Doğu Hindistan Şirketin'de yöneticilik yapmış parlamento üyesi William Fullerton, İngiltere'nin yirmi yıl gibi kısa bir sürede Hindistan gibi zengin bir ülkeyi çöle çevirmeyi başardığını, halkın toprakları ekemez hale geldiğini ve sürekli olarak kıtlıklar görülmeye başlandığını ifade etmektedir (Fullerton, 1788). Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 18. yüzyılda dünyanın en büyük üretim merkezi Avrupa değil Hindistan ve Çin'dir. Güney Asya'da üreten insanlar muhtemelen Avrupa'da yaşayanlardan daha fazla kazanıyor, daha iyi yaşıyor ve daha iyi besleniyorlardı (Pomeranz, 2000). Mike Davis kaleme aldığı *Victorya Dönemi Soykırımları (Victorian Holocausts)* adlı kitabında "Batı Avrupa'da barış zamanlarında kıtlık tamamen ortadan kalkarken Batının kontrolündeki kolonilerde yokedici şekilde kıtlıklar görülmeye başlanmasını nasıl izah edebiliriz?" sorusunu sormaktadır (Davis, 2000: 8-9). Bu sorunun cevabını ise dönemin İngilizlerinin yaptıkları

açıklamalarda bulabilmekteyiz. Kırk yıl gibi uzun bir süre Hindistan’da bulunan ve Madras valiliği de yapmış olan Thomas Munro, 1824 yılına ait bir yazısında, Hintlilerin kendileri için kanun yapma hakkına sahip olmadıklarını belirtmişti. Ayrıca, onların gerek sivil gerek askeri yönetimde hiçbir zaman üst konumlara gelemediklerini, her yerde, her zaman hizmetli ve hizmetçi olarak alt sınıftan görüldüklerini ifade etmiştir. Bengal’de sivil bir memur olarak görev yapan İngiliz John Shore 1837 yılında, Hindistan’ın huzurlu altın çağının artık bittiğini, çok büyük miktardaki zenginliğinin ve enerjisinin kirli yanlış bir sistem tarafından yok edilerek milyonların iyiliğinin çok az sayıdaki kişinin zenginliği için kurban edildiğini yazmıştır. Tarihçi Profesör H. H. Wilson Hindistan’ın parasının İngiltere’ye transfer edildiğini; bunun karşılığında ise hiçbir şey verilmediğini belirterek Hindistan’dan alınan onun hayat damarlarından çekilen ulusal endüstrisinin kanı olduğunu ve karşılığında onu besleyecek hiçbir şeyin verilmediğini yazmıştır (Dutt, 1901: 10-11).

İngiltere ve Avrupa’nın ekonomik gelişiminin gün geçtikçe artması, nüfusun çoğalması, bireylerin alım gücündeki iyileşme gıdaya olan ihtiyacı da artırmıştır. İhtiyaç duyulan tonlarca ucuz gıda ise kolonilerden sağlanmaya başlanmıştır. Kolonilerde tarım yerel halkın değil; batılı ülkelerin ihtiyaç duyduğu gıda maddelerinin üretilmesine yönelik planlanmıştır (Vanhaute, 2009: 6). Hindistan gibi kolonilerde yaşayanlar bütün güçleri ile Avrupa insanının giyim ve gıda ürünlerini karşılarken emeklerinin karşılığını alamamışlardır. Hatta uygulanan ağır vergiler ile kendilerini besleyemez duruma gelmişlerdir. Muson yağmurları gibi değişik faktörlerin devreye girmesi ile çöken tarım sisteminin neticesinde milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Hintliler bu şartlar altında hayatlarını feda ederken kendi topraklarından çıkan ürünler başka sofraları süslemiştir. İngilizlerin mutfağında pişen pirinç ve yedikleri ekmek Hindistan’dan sağlanmıştır (Walford, 1879: 126). Milyonlarca insanın Hint coğrafyasında kıtlıklarda ölmeye devam etmesine rağmen 1877-1878 yıllarında binlerce ton buğday Hindistan’dan Avrupa’ya taşınmaya devam etmiştir. 1875-1900 yıllarında Hindistan tarihinin en kötü kıtlıklarında milyonlarca insanını kaybederken İngiltere’ye ihraç edilen tahıl yıllık 3 milyon tondan 10 milyon tona çıkarılmıştır. Sadece bu ürün ile 25 milyon insanın yıllık gıda ihtiyacı karşılanabilirdi. Hindistan İngiltere’nin ihtiyaç duyduğu tahılın beşte birini karşılamakla kalmamış, İngilizlerin Avrupa kıtasında ürünlerin fiyatını belirlemesine de imkân sağlamıştır (Rothermund, 1988: 36).

İngiliz yetkililer içinde yaşadıkları ve yönettikleri Hint toplumunun yanlış politikalar sonucu hayatlarını kaybetmesine tamamen duyarsız kalmışlardır. Hindistan Valisi olan İngiliz Lytton 1877 yılında yasama konseyinde yaptığı konuşmada Hintlilerin topraktan çıkan üründen daha hızlı çoğaldığını ifade etmiştir (Caldwell, 1998: 683). Kendi ürettiklerini sömüren ve kendileri ile adeta alay eden bir valiye sahip Hintliler tamamen sahipsizdir. İngiltere Finans bakanı Evel-

yn Baring 1876-1879 kıtlığı ile ilgili daha sonra yaptığı açıklamada kıtlığa karşı bütün tedbirlerin alınmaya çalışılmasına rağmen aşırı Hint nüfusundan dolayı başarılı olamadıklarını belirtmiştir (Parliamentary Papers, 1881). Bu tedbirlerin arasında nedense Avrupa'ya gönderilen tahılın Hint halkına verilmesi yoktur. 1881 yılı raporlarında kıtlığın yaşandığı bölgelerin yüzde sekseninde ölenlerin yüzde yirmisinin en fakir halk grubuna mensup olduğu ortaya konmuştur. Bu raporda fakir halkın açlıktan kurtarılması için ne kadar çaba sarf edilirse sarf edilsin bunun nüfus yoğunluğundan dolayı başarılı olamayacağı belirtilmiştir (Caldwell, 1998: 683). Bu düşünceye sahip İngilizler bu coğrafyadaki birçok kıtlık olayında hiçbir şey yapmamışlardır. İngilizlerin Hindistan'a bakış açısını ortaya koyan bu ifadelere bir örnek te Hindistan Valisi olarak görev yapmış olan Lord Salisbury'e ait olan bilgilerdir. Kıtlıktan 10 yıl önce görev yapan Salisbury, görev yaptığı dönemde Orissa bölgesinde kıtlık çıktığını, Kalküta konseyinin tavsiyesine uyararak kıtlığın baş gösterdiği ilk iki ay süresince hiçbir önlem almadığını ve bir milyon insanın öldüğünü belirtmiştir. Bütün İngiliz yetkililer aynı düşünceye sahip olmasa da gücü elinde bulunduran kısmı Hindistan'da ortaya çıkan kuraklık ve kıtlıkların aşırı Hint nüfusuna karşı tek çare olduğunu düşünmüşlerdir (Davis, 2000: 5).

1870-1914 yılları arasında dünya ticaret merkezi Londra olmuş ve İngilizler başta Hindistan olmak üzere kolonilerinden elde ettikleri kazanımlar sayesinde bu güce kavuşmuşlardır. İngilizlerin zenginliği dünyanın değişik yerlerindeki kolonilerinde özellikle de Hindistan'da kıtlık topraklarından elde edilen bir kazanımdır (Lewis, 1978: 215; Davis, 2000: 6-7). Milyonlarca insan modern dünyanın dışında olmayan coğrafyalarda siyasi ve ekonomik kazanımlar uğruna hayatını kaybetmiştir. Bu insanlar liberal kapitalizmin altın çağını yaşadığı bir zaman diliminde serbest ticaret kuralları sebebi ile hayatlarını vermişlerdir. Yenedünya düzeni bu fakir insanların cesetleri üzerinde inşa edilmiştir. 1870 yılına kadar Asya kırsal kesimi dünya ekonomisi ile iç içe geçmiş birbirlerini etkileyen bir seviyede olmamıştır. Takip eden 10 yıllık sürede gerek hava şartları gerekse fiyat artışları uluslararası markette birbirlerini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmıştır. İngiltere'nin liman kenti Liverpool şehrindeki buğday fiyatları artık Hindistan'daki Madras'a yağan yağmura göre belirlenir hale gelmiştir. Uluslararası alanda ihtiyaç duyulan ürünler milyonlarca insanın hayatını etkileyebilecek konuma yükselmiştir (The Corner House, 2002: 30). Tarım ürünleri Hindistan'ın köylerinden İngiliz sofralarına uzanan geniş bir coğrafyada uluslararası dolaşıma girmiştir. Öyle ki 20. yüzyıl başlarında İngiltere ihtiyaç duyduğu tahıl, un ve süt ürünlerinin yüzde 70'ini, et ihtiyacının ise yüzde 40'ını dışarıdan alır hale gelmiştir (Arnold, 1988: 70).

Kıtlık yaşanan yıllarda daha fazla insan işçi olarak İngilizler için çalışmak istedikçe ücretler daha da düşmüş ve neredeyse bedava iş gücü olarak kullanılmışlardır. Aynı şekilde arazisinde İngilizler tarafından sulama kanal açılan ve

drenaj sistemi inşa edilen köylüler kıtlık zamanında en fazla hayatını kaybeden kesim olmuştur (Whitcombe, 1983: 678). Zira, İngilizlerin istediği ürünleri yetiştiren bu insanlar kendi temel gıda ürünlerini yetiştirememiş ve kuraklık sonucu ilk hayatını kaybeden kesimler olmuşlardır. İngilizler bu sistemleri kurarken harcadıkları parayı da yine koydukları yüksek vergiler ile bu insanlardan geri almaya çalışmışlardır. Böylece yüksek vergi ödemek zorunda kalan köylüler kenarlarına koyabilecekleri hiçbir şeye sahip olamamışlardır. Yüksek toprak vergileri Hindistan'daki sosyal mekanizmayı da ortadan kaldırmıştır. Köylüler yüzyıllardır toprağın ihtiyaç duyduğu suyu temin etmek için kendi aralarında iş birliği yapmış ve suyu ortak kullanmışlardır. İngilizlerin kendi hukuk sistemini Hindistan'da uygulamaya çalışmaları neticesinde toprağın sahibi topraktan geçen yâ da çıkan suyun da sahibi olmuştur. Hâlbuki Hintlilerin birçoğu toprağı işlese de İngilizlerin gözünde vergisini vermediği toprağın sahibi değildir. Bu durumda suya erişimleri de engellenmiştir (Hardiman, 1998: 1533-1534). Köylülerin toprağı işlemek için suya ihtiyacı vardır ve bu İngilizlerin yönetiminde gün geçtikçe daha da güçleşmiştir (Satya, 1994: 72).

1876-1879 büyük kıtlığı o kadar çok geniş alanda etkili olmuştu ki, Hindistan'ın güney, batı ve kuzey bölgelerinin nerdeyse tamamında milyonlarca insanı etkilemiştir. Tamil Nadu, Karnataka, Andhra Pradesh, Maharashtra, Madhya Pradesh, Rajasthan, Uttar Pradesh ve Haryana eyaletleri kıtlıktan en fazla etkilenen eyaletler olmuştur ve tahminlere göre 10 milyon kişi hayatını kaybetmiştir (Roy, 2013: 10). Bu en kötü zaman diliminde bile İngilizler buğday ve pirinç ihracını diğer yıllarda olduğu gibi hiç değıştirmeden devam ettirmiştir. Sadece 3 milyon ton buğday bu zaman aralığında Avrupa'ya yollanmıştır. Hatta İngilizler kıtlıktan perişan halde olan Güney Hindistan'a pirinç gönderilmesine bile karşı çıkmışlardır (Ghosh, 1944: 10).

İngilizlerin kıtlıklar ile baş edebilmek için bulduğu yöntemlerden birisi de demiryolu inşaatlarıdır. Böylece yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım götürülebilecek ve ülke kalkınacaktır. Lakin demiryolları ülkenin kalkınmasını değil; İngilizlerin kalkınmasını sağlamıştır. Hatta kırsal kesimlerden aşırı derecede tarım ürünü çekilmesi ile kıtlıkların ana sebeplerinden birisi haline gelmiştir. Bunu bilen İngiliz bir yetkili, demiryollarının yapılacağı arazilerde yaşayan Hintlilerin kendi kıyafetlerini yapabildiklerini, kendi ürünlerini yetiştirebildiklerini, kendi hayvanlarına sahip olduklarını, yakacak ve diğer pek çok ihtiyaçlarını ormanlardan karşılayabildiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte demiryollarının ormanları ve tarım arazilerini imha edeceğini, fiyatları artıracığını, hatların geçtiği bölgelerden de toprak vergisi alınmaya başlayacağını ve yirmi yıl gibi bir sürede halkın kıtlıktan öleceğini belirtmektedir (Connell, 1884: 6-7). Demiryolları ile kırsal kesimden taşınan ürünlerin ilk etapta Hindistan'ın kıyı limanlarına ulaşması ikinci etapta da gemiler ile Avrupa'ya gönderilmesi amaçlanmıştır. Hindistan'da üretilen buğdayın yüzde 13'ü İngiltere'ye

giderken, 1886 yılında İngilizlerin ihtiyaç duyduğu buğdayın yüzde 23'ü Hindistan'dan karşılanmıştır. 1896-1900 yıllarında yaşanan ve 6 milyon insanın hayatını kaybettiği Hint kıtlığında, İngilizler ülkenin ürettiği büyük miktarda ürünü kendi ülkelerine taşıırken milyonlarca Hintli kendilerine bir yardım geleceği ümidi ile demiryollarına doğru akın etmiş ve demiryolları boyunca binlerce ceset yığılmıştır (Nanda, 2003: 9).

Hindistan'da yaşanan kıtlıkların sebebi belirli bir coğrafi alanda yaşanan gıda kıtlığı değildir. Asıl sebep, bu gıdanın ulaştırılmasında yaşanan problemdir. Nightingale ve Vallee bu bağlamda kıtlığı tahıl kıtlığı ve para kıtlığı olarak ikiye ayırmaktadır. Tahıl kıtlığı muson yağmurlarının yağmaması sonucu ürün alınmamasından kaynaklanmaktadır. Para kıtlığı ise yapay gıda kıtlığıdır. Buda paranın köylülerden çekilip İngiliz hükümetine verilmesidir (Nightingale and Vallee, 2006: 5). Para kazanmak İngilizlerin önceliklerinden olsa da asıl maksat hâkimiyetlerini devam ettirmektir. Gerek Hindistan gerek ona bağlı bir eyalet olan Bengal'de bu kadar çok kıtlıkların yaşanmasının ana faktörü ve yıllarca devam etmesine rağmen hiçbir şey yapılmamasının sebebi İngilizlerin kolonilerindeki nüfus artışına izin vermeme politikasından kaynaklanmıştır. Eğer Hindistan'daki kıtlıklar yaşanmamış olsaydı ülkenin nüfusu 20. yüzyıldan çok önceleri bir milyara ulaşmış olacaktır. Hindistan'da bu denli fazla nüfus ise daha fazla kaynağın ülke içinde kullanılması demektir. Aslında ülkede uygulanacak doğru tarım politikaları ile kıtlıklar rahatlıkla engellenebilirdi. Fakat bu durumda İngilizlerin cebinden daha fazla para çıkacağı gibi Hintli nüfus sağlıklı ve gelişmiş olacaktı. Fazla ve sağlıklı bir nüfusta İngiliz yönetimine başkaldıracak kuvveti kendisinde bulabilirdi. Kıtlıklar sayesinde milyonlarca insanın ölmesinin yanı sıra sosyal yapı tamamen yıkıldı ve İngilizler ile mücadele içine girecek bir halk kitlesi kalmamış oldu (Maitra, 2015: 22).

1770 Bengal Kıtlığı

1770 yılında yaşanan Bengal kıtlığı günümüzde Hindistan'ın eyaletleri olan Batı Bengal ve Bihar ile Bangladeş'in eyaletleri olan Odisha ve Jharkland bölgelerinde etkili olmuştur. Hakkında geçmişten günümüze çok yeterli bilgi olmayan bu kıtlık 1768 yılında kuraklık sonucu topraktan yeterince ürün alınmaması ile başladı. 1769 yılında kuraklık daha da artınca şartlar daha da ağırlaştı. 1770 yılının erken dönemlerinde artık kıtlıktan dolayı ölümler başlarken bölgenin kontrolü elinde olan Doğu Hindistan Şirketi yetkilileri yerel halktan gelen yardım çağrılarını kulaklarını tıkadılar. 1770 yılının ortalarına gelindiğinde artık milyonlarca ölü Bengalli vardı. Öyle ki ölen insanların gömecek güce sahip insan kalmamıştır. 1770 yılında yağışlar yeterli olsa da bir sonraki yıl yine yeterli yağış olmaması da ölü sayısının artmasında etkili olmuştur. Kuraklık ve kıtlık sonucunda tarım alanları işlenemez hale gelmiştir. Hayatta kalanlar göç ederek

topraklarını terk etmiştir. Bundan dolayı toprak çalı örtüsü ile kaplanmış ve tarıma hazır hale getirecek nüfus da bulunamamıştır. Verimli topraklar onlarca yıl işlenemez halde kalmıştır (Maitra, 2015: 26).

Bengal, toprağın yılda üç defa ürün verebildiği, su açısından sıkıntısı olmayan, düz alanlara sahip bir delta üzerinde bulunmaktadır. Kuraklık yaşansa bile, bu her üç ürün sezonunu etkilememiştir. Halk Moğol dönemlerinde itibaren yıllardır, kötü sezon ihtimaline binaen depolarında ürün bulundurmaktadır. Lakin İngilizlerin bölgede kontrolü ele alması ile halkın depolarda olan ürünleri dâhil her şeylerine vergi adında el konulmuştur. Buda 10 milyon insanın ölümü ile nüfusun 3'te birinin yok olmasına sebep vermiştir. 1770'li yıllar İngilizlerin doğunun zenginliklerini batıya taşıdığı ve bu sayede endüstriyel devrimin başladığı yıllardır. 1773 yılında Amerikalılar, Boston'da İngilizlerin ağır vergilerini protesto etmek için gemilerle taşınan çayları denize dökmüşlerdir. Amerika'nın bağımsızlığına sayılı günler kaldığını gören İngilizler tüm güçleri ile daha da organizeli bir şekilde Hindistan'ın zenginliğini sömürmeye başlamışlardır (Maitra, 2015: 21-22).

İngilizlerin tüm Hindistan'da olduğu gibi Bengal'de de kıtıklara sebebiyet vermesinin sebepleri halktan aşırı vergi alarak onları fakirleştirmeleri ve istedikleri ürünleri zorla yetiştirterek geleneksel gıda ürünlerin yetiştirilmesine izin vermemeleridir. Toprak vergileri İngilizler gücü eline aldıktan sonra yüzde 10 gibi makul bir rakamdan üretilen zirai ürüne göre yüzde 50 gibi acımasız oranlara yükseltilmiştir (Carey, 1853: Chp. xii). İngilizler 1771 yılında toprak vergisine yüzde 10 daha zam yapmışlardır. 1770 yılında topraktan alınan vergileri yüzde 14 düşen İngilizler bu açığı yaptıkları zam ile kapatmaya çalışırken halkı hiçbir şekilde düşünmemişlerdir. 1771 yılında toplanan vergiler 1768 yılında toplanandan daha yüksek olmuştur. 1765 yılında şirketin kârı 15 milyon Rupî iken 1777 yılında 30 milyon Rupî'ye ulaşmıştı (Rahman, 2012).

Doğu Hindistan Şirketi kendisine gelir getirecek bütün enstrümanları kullanmıştır. Halk temel gıda ürünlerini yetiştirememiş ve kuraklık vurduğunda ise elinde avucunda hiçbir şey kalmadığından açlıktan ölmüştür. Halkı savunacak hiçbir güç olmayınca halk çaresizce kaba kuvvet altında İngilizlerin istediği ürünleri yetiştirmek zorunda kalmıştır. Bu ürünlerden en önemlilerinden bir tanesi afyon yetiştiriciliğidir. 19. yüzyıldan itibaren Doğu Hindistan Şirketi Bengal'den Çin'in Kanton eyaletine yasal olmayan yollardan afyon satışı yapmaya başlamıştır. Elde edilen kazanç şirketin en önemli ticari geliri haline gelmiştir. Bengaliler'in ürettiği afyon tam 14 kat fazla ücret ile Çin'e satılırken aradaki kazancı üreticiler değil İngilizler kazanmışlardır. Afyon kullanımı Çin'de yasaktır ve satışı yasal değildir. Afyon öyle bir ticari kazanç sağlamıştır ki İngilizler uğruna Çinliler ile Afyon savaşları verdikleri iki savaş yapmıştır (Davis, 2000: 59). Afyon ticareti sebebi ile ortaya çıkan ticaret ağı şu şekilde işlemiştir. Amerika İngilizlere

pamuk satmış ve karşılığında İngilizlerden tahvil almıştır. Amerikalılar bu tahviller ile Çin, Kanton'dan çay almışlardır. Çinliler de bu tahviller ile Hindistan'dan afyon satın almışlardır. İngilizler tekrar kendilerine gelen bu tahvillerden bir kısmını kazanç olarak İngiltere'de tutarken bir kısmı ile Hindistan'dan yeni ürünler alarak onların satışından yeni kazançlar sağlamışlardır (Wong: 1998: 409-410). İngilizler Hindistan'da olduğu gibi Çin'in dış ticaretinde de hâkim durumdaydılar. Çin, birinci derecede İngilizlere ikinci derece ise Hindistan ticaretine bağımlı olmuştur. Arada gerçekleşen ödeme dengeleri sayesinde İngilizler gerek Amerika gerekse Avrupa'da ihtiyaç duydukları ihracatı rahatlıkla yaparak büyük kazanç elde etmişlerdir (Latham, 1978: 81-90).

İngilizler Bengal gibi pirinç üretimi yaparak geçinen köylülere daha fazla kazanç uğruna afyon üretiminin yanında çivit üretimi yaptırmaya da başlamışlardır. Bunun yanında pirincin herhangi bir şekilde depolanmasına da yasak getirilmiştir. Toprak pirinç yerine devamlı olarak çivit üretmeye başladığında ise artık eski verimliliğinden eser kalmamıştır. Büyük toprak sahipleri oluşturdukları küçük askeri gruplar ile köylüleri zorlayarak çivit üretimi yaptırmışlardır. Çivit üretimi yapılan Bettiah, Sitamurhi ve Madhuban bölgeleri kıtlık dönemlerinde daha fazla insanın hayatını kaybettiği bölgeler olmuştur (Davis, 2000: 66). İngilizler 1854 yılında Kalküta'da ilk Hint keneviri sanayisini de kurmuşlardır. Pamuklu tekstil üretimi ile aynı zaman diliminde başlayan Hint keneviri sanayisi zamanla pamuklu tekstil üretimini geçmiştir. 1879-1913 yıllarında Hint keneviri sanayisi on kat büyümüştü. Hint kenevirinin pamuktan daha kazançlı hale gelmesi ise onun Hindistan içindeki kullanımından değil; tamamına yakınının Hindistan dışına ihraç edilmesi dolayısıyla (Maddison, 1971: Chp. 3, 15). Bengal'in İngilizler için bir diğer önemi ise önemli kömür madenlerine sahip olmasıdır. 1914 yılına gelindiğinde çıkarılan kömür 15,7 milyon tona ulaşmıştı. Bengal kömürünün en önemli kullanıcısı ise İngilizlerin ülkede kurdukları demiryolları işletmesiydi (Maddison, 1971: Chp. 3, 15).

Bengal halkı çok uzun yıllar İngilizler ile birlikte yaşamışlardır. Her ne kadar İngilizler kırsal kesimlerde yaşayan halkın belini bükecek kararlar alsalar da bu halk İngilizlerin güven duydukları insanlar olmuşlardır. Böylece İngilizler Bengalliler'in çoğunluğunu teşkil ettiği bir orduya sahip olmuşlardır. Neticede Hint coğrafyasında ilk temasta oldukları ve en eski tarihi birlikteliğe sahip oldukları topluluk Bengal halkı olmuştur. Lakin 1857 yılında Hintlilerin ayaklanmasında Bengal ordusu kritik bir önem arz etmişti. Ayaklanma sırasında Bengalliler başlarında bulunan İngiliz subayları öldürmüşler ve yönetimi ele almak üzere Delhi'ye hareket etmişlerdi. İngilizler isyanı ordu içindeki 30 bin Penjablı askerle bastırdıktan sonra ordudaki Bengallilerin ağırlığını ortadan kaldırmak üzere yeni arayışlara gitmişlerdir. 1858 yılına gelindiğinde Bengalli askerlerin yerini isyan sırasında İngilizleri destekleyen Penjablılar almış ve sayıları da 75 bine çıkmıştır (Jarboe, 2013: 43-45).

1943-1944 Bengal Kıtılığı

1943-1944 yıllarında Hindistan'ın Bengal eyaletinde yaşanan kıtlık tarihin en önemli insanlık olaylarından birisidir. I. ve II. Dünya savaşları arasındaki dönemde Hindistan çok hızlı bir nüfus artışına sahip olmuştur. Bu hızlı nüfus artışına rağmen bölgede kişi başına düşen gıda oranında ise hiçbir artış olmamıştır. Hatta bu dönem aralığında gıda oranında düşüş yaşanmıştır (Bhatia, 1967: 311-314; Klein, 1990). Aynı şekilde halk sağlığı ve korunması yönü ile de bir gelişme olmamıştır. İngilizlerin hâkimiyeti altındaki Hint coğrafyası için kıtlık, yıllar içinde kendini gösteren ve milyonlarca insanın ölümüne sebep olan önemli bir faktördür. Kıtlık dönemleri geçtikten sonra yaşanan ferah dönemlerinde ise nüfus artışı daha hızlı olmuştur. Batıda savaşlardan sonra yaşanan doğum oranındaki artışlar Hint coğrafyasında kıtlıklardan sonra yaşanmıştır. Bu döngü içinde yeni doğan nesiller bir sonraki kıtlığın kurbanları olmuşlardır. Bengal'de yaşanan kıtlık bu bölgede 1920 sonrası yaşanan hızlı nüfus artışının sonuçlarından birisidir (Mcalpin, 1983: 50-51). Bengal kıtlığının yaşanmasındaki sebepler çok komplekstir. Bunun yanında Bengal halkı milyonlarca kişinin hayatını kaybetmesine kötü yönetimin sebep olduğuna inanmaktadır (Greenough, 1982: 85-100).

1943-1944 Bengal kıtlığı birdenbire ortaya çıkan bir kıtlık değildir. Seneler içinde İngiliz hâkimiyeti altında olan bu bölgenin içinde bulunduğu, özellikle ekonomik şartların etkisi ile meydana gelmiş bir kıtlıktır. İngilizler tüm Hint coğrafyasında sosyal ve ekonomik yaşamı temelden etkileyecek uygulamalara gitmişlerdir. Ağır vergiler, zorla ticari ürün yetiştirmek istenmesi, halkın ve toprağın senelerce sömürülmesi kıtlığa giden süreci hazırlamıştır. Diğer kıtlıklardan farklı olarak 1943-1944 Bengal kıtlığı II. Dünya savaşı döneminde yaşanmıştır. Bölgenin önemli pirinç üreticilerinden olan Burma 1942 yılında Japonlar tarafından ele geçirilince pirinç ihraç edemez duruma gelmiştir. 1941 yılı da topraktan istenen düzeyde pirinç elde edilemeyen bir yıl olmuştur. Üretilen çok az miktardaki pirinç Burmalılar ile ordunun ihtiyaçlarına bile yetmemiştir. 1942 yılı kışında yaşanan kasırğa sonucu çok geniş tarım alanları su altında kalmış ve ürünlerin heba olmasına sebep vermiştir. Böylece bölge insanının temel gıdası olan pirinç fiyatları astronomik oranda artış göstermiştir (Greenough 1982: 93-96). Bengali yöneten İngilizler Japonların Bengali de işgal edebileceğine ve böylece Asya'da etkin duruma gelebileceklerinden korkmuşlardır. Bengal kaybedilirse Japonların tarım ürünlerini kendi ihtiyaçlarını sağlamak için kullanabileceklerine inanmışlardır. İngilizler Bengal'in işgali ile Japonların doğu yönünde Hindistan'ı işgal edebileceklerine inanmış ve bunun korkusunu yaşamışlardır. Bengal halkının Japonları desteklemek isteyebileceği de bir diğer önemli faktördür. Zira Bengalliler 1943 yılında yerel çapta ayaklanmalar gerçekleştirmiş ve İngilizler bunu şiddetli bir şekilde bastırmıştır. Ayaklanmalara katılan 43 Bengalli İngilizler tarafından idam edilmiştir. Olası bir Japon istilasında halkın İngilizlere

karşı savaşıması ve bundan dolayı Hindistan'ın Japonlarca işgalinin kolaylaşabileceğini düşünmüşlerdir (Chawla, 2005: 3). Bundan dolayı İngilizler kırsal bölgelerde tahıl ürünlerine el koymuş ve bunu kendi kontrolleri altındaki bölgelere taşımaya başlamışlardır. İngilizler için önemli olan bir diğer önemli husus ise Kalküta'nın ihtiyaç duyduğu ürünlerin bu şehre ulaşmasıdır. Zira şehir endüstrisi savaşta ihtiyaç duyulan malzemelerin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Lakin kırsal bölgedeki halkın tahıllarına el koymak panik havasını ve beraberinde yüksek fiyatları getirmiştir. Elindeki ürünü kaybeden kırsal bölge insanını ise zorda bırakmıştır (Arnold 1988: 97).

Bölge insanının temel gıda ürünü pirinç İngiliz sofralarını süslerken bölge insanı kendi ürettiği bu en temel ürünü alamaz hale getirilmiştir. 1941 yılında yükselmeye başlayan pirinç fiyatları 1942 yılında da devam etmiş ve bölge halkının ekonomik olarak altından kalkamayacağı fiyat aralığına ulaşmıştır. 1943 yılında zirvesine ulaşan pirinç fiyatlarına gerekli müdahale yapılmamış ya da halkın ihtiyacını giderecek temel gıda ürünlerine sahip olabileceği alternatifler yönetim tarafından ortaya konmamıştır. Bunun yanında savaş döneminde İngilizler Hindistan'daki eyaletlerin birbirleri ile olan ticaretini engellemiş ve aralarında pirinç gibi gıda ürünlerinin satışını da yasaklamıştır. Bengal halkının ihtiyaç duyduğu ürünleri diğer eyaletlerden alamaması da kıtlığın önemli sebeplerinden birisidir (Devereux 1993: 134). 1943 yılında Kalküta'da satılan pirincin fiyatı 1940 yılına göre 8 kat artış göstermiştir. Bu durum karşısında bölge insanı en temel gıdası olan pirince sahip olamaz iken hükümet gerek fiyat kontrolü gerekse ürünün adil dağıtımında tam bir başarısızlık göstermiştir (Bhatia, 1967: chp. 11). Hindistan'da yaşanan daha önceki kıtlıklarda olduğu üzere İngilizlerin yanlış politikaları bu felaketin yaşanmasındaki en önemli sebeptir. Örneğin İngilizler tarafında demiryolları açılıncaya kadar Hindistan köyleri kendi ürettiği ürünler ile geçinebilmiştir. Bu ürünleri kendi ihtiyaçları için depolayabilmişlerdir. Doğal olarak gıda fiyatlarında astronomik bir yükselme meydana gelmemiş ve çalışan herkes gıda ürünlerini satın alacak güce sahip olmuşlardır (Bhatia, 1967: 9). Pirinç ve diğer gıda ürünlerinin fiyatının artmasında bir diğer önemli etken Bengal'de bulunan mülteci ve askerlerin sayısındaki artışlardır. Japonların işgal ettikleri İngiliz kolonilerinden kaçan mülteciler Bengal'e de gelmişlerdir. İngilizler ise sayıları günlük 2-3 bini bulan sayıda askeri bölgeye göndermişlerdir. Neticede savaş için Bengal bölgesine gelen asker sayısı 300 bin kişiye ulaşmıştır. Gerek mültecilerin gıda talebi gerekse ordunun askerleri besleyecek ürün ihtiyacı fiyatların artmasında önemli role sebep olmuştur (Chawla, 2005: 3).

1943 yılının Eylül ayına gelindiğinde Bengal insanı yüksek pirinç fiyatları sebebi ile en temel gıdasına sahip olamayınca kıtlık kendisini göstermeye başlamıştır (Greenough 1982, pp.127-138). Kıtlık Araştırma Komisyonu raporlarına göre 1943 yılı ortalarından 1944 yılı ortalarına kadar geçen bir yıllık süre, kıt-

lığın en etkili olduğu zaman dilimidir. Hatta 1946 yılına gelindiğinde Bengal'in batı bölgelerinde kıtlığın hala devam ettiği görülmüştür. (Sen, 1981: 196-202) Bu zaman dilimleri kıtlık nedeni ile insanların hayatlarını kaybettiği dönem aralıklarıdır. Kıtlığın başlaması ile insanlar açlıktan ölmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra asıl ölümler yetersiz beslenme neticesinde ortaya çıkan sıtma, çiçek ve kolera gibi hastalıklar sebebi ile yaşanmıştır (Aykroyd, 1974: 77). Bengal'in Faridpur bölgesindeki beş köyde yapılan araştırmaya göre 1943 yılında yaşanan ölümlerin yarısından fazlası net bir şekilde yiyecek hiçbir şey olmamasından kaynaklanmıştır. (Mukherji, 1965: 51) Kıtlık Araştırma Komisyonu raporlarına göre insanlar kıtlıktan dolayı kolaylıkla bulaşıcı hastalıklara yakalanmıştır. Kolera ve ishal gibi hastalıklar yeterli gıda olmaması ile, içme suyunun ve yiyeceklerin kirliliğinden ortaya çıksa da sıtma hastalığı daha çok açlık neticesi ortaya çıkmıştır. Sıtma'dan ölen insanların ise daha çok fakir bölgelerde yaşayan insanlar olduğu görülmektedir. Bengal hâlihazırda İngiliz Hindistan'ına bağlı eyaletlerde sıtmanın en çok görüldüğü bölgedir (Famine Inquiry Commission, 1945a: 119).

Kıtlıktan ölen Bengallilerin çoğunluğu tarımla uğraşan insanlardır. Meslek sahipleri gibi farklı iş kollarında çalışanlar tarımla geçinenlere göre kıtlıktan daha az etkilenmişlerdir. Bengal'de yaşanan kıtlıkta önemli faktör temel gıda ürünü olan pirincin çok pahalı olmasından dolayıdır. Bölgede pirinç tamamen kaybolmamıştır. Fiyatı astronomik seviyelere çıkınca fakir insanlar bu ürünü alamamışlardır. Ekonomik gücü yeterli olanlar ise bu ürünü rahatlıkla satın alabilmişlerdir. (Sen, 1981: 209-210). Geçimini balıkçılık ve sahip oldukları botlar ile taşımacılık yaparak sağlayan Bengal halkı da kıtlıktan etkilenen insanlar olmuştur. Japonların Bengali işgal etmesi ile birlikte Hindistan'a ilerlemelerinden korkan İngilizler ondan fazla kişi taşıyabilecek bütün bot ve teknelere el koymuştur. İngilizlerin aldığı önlemlerin hepsi Japonların yavaşlatılması ve engellenmesi içindir. Burma sınırına yakın bölgelerde Japonların kullanabileceği motorlu taşıtlara; hatta fille-re bile el konmuştur. Bunun neticesinde balıkçılık yapılamamış, halk yetiştirdiği ürünlerin taşımacılığını gerçekleştirememiştir (Greenough 1982: 108-11).

Kıtlıkta ölenlerin sayısının milyonlarca olması İngiliz yetkililerin bu kıtlığı yasal olarak tanımamasına sebep olmuştur. İlgili kanunlara göre, İngilizler bu tür olayları resmi olarak tanımlamaz ise yardım programları da başlatılamazdı. Resmi yardım programı ise halka yiyecek yardımı yapılması için gerekli organizasyon çalışmalarını gerektirmektedir. Lakin bu da tam bir fiyasko ile neticelenmiştir. Zira İngilizlerin Bengal valisi Rutherford yardım faaliyetlerine başlamadıklarını; çünkü ellerinde hiç gıda maddesi bulunmadığını ifade etmiştir. (Sen, 1981: 79) Hint halkı kıtlıklar sayesinde İngilizlerin gerçek yüzünü görmüş ve onların sadece ülkeyi sömürdüklerini anlamışlardır. Bundan dolayı kıtlıklar dolayısı ile halk da İngilizlere karşı nefret oluşmuştur. Bu da bölge insanının bağımsızlık yanlısı fikirlerinde etkili olmuştur.

Bengal kıtlığında ölenlerin sayısı milyonlar ile ifade edilmektedir. Lakin tam olarak kaç kişinin öldüğü belli değildir. Farklı kaynaklar ölenlerin sayısını bir milyondan yaklaşık beş milyona kadar geniş bir aralıkta vermektedirler. Kaynakların bu derece farklılık göstermesi onların kullandığı kaynaklar, metotlar, zaman aralığı ve bölge genişliği gibi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bengal Halk Sağlığı, Mayıs 1943 ile Nisan 1944 yılları arasında bir milyon kişinin öldüğünü rapor etmiştir. İngiliz Kıtlık Araştırma Komisyonu Ocak 1943 ile Haziran 1944 yılları arasında yaklaşık 1,5 milyon kişinin öldüğünü belirtmektedir. Hindistan nüfus sayımı müdürlüğü 1943 ile 1945 yılları arasında 1 milyon 413 bin kişinin öldüğünü rapor ederken Pakistan nüfus müdürlüğü 1942-1944 itibari ile 1 milyon 714 bin kişinin öldüğünü açıklamaktadır. Bunun yanında konu ile ilgili çalışmalar yapan A. K. Sen, 1943-1946 yılları arasında yaklaşık 3 milyon kişinin öldüğünü ifade ederken; bir diğer araştırmacı Greenough ise aynı yıllarda 3,5 ila 3,8 milyon kişinin öldüğünü ifade etmektedir (Maharatna, 1992: 215). Aslına bakılırsa Bengal gibi Hint bölgelerinde doğan herkesin kayıt altına alınmadığı öngörülürse resmi rakamların değil de araştırmacıların ifade ettiği gibi 3 ila 4 milyon kişinin bu kıtlıkta hayatını kaybettiği ortaya çıkmaktadır ki bu insanlık tarihindeki en büyük kıtlık olaylarından birisi ile karşı karşıya kalındığını göstermektedir. Bengal’de halkın hayatını kaybetmesi Hindistan’ın en ünlü gazetelerinden birisi olan Statesman tarafından dünyaya duyurulmaya başlandığından, kıtlığın inanılmaz boyutlarda bir trajedi olduğu ortaya çıkmıştır. Gazetede yayımlanan fotoğraflarda sokakların hayatını kaybetmiş halk ile dolu olduğu görülmüştür. Gazete yayınladığı yazılarda kıtlığın detaylarını ve sebeplerini ortaya koymuş ve bu felaketin insan eliyle yapıldığını yazmıştır (Statesman, editorial, September 23, 1943). Gazete ayrıca İngiliz Hindistan bakanının parlamento da yaptığı konuşmada haftada bin kişinin bu kıtlıkta öldüğünü söylediğini; lakin bunun doğru olmadığını, rakamın çok daha fazla olduğunu belirtmektedir (“The Death-Roll”, Statesman, 16.10.1943).

Bengal kıtlığında ölen insanların dini inancına baktığımızda ölenlerin çoğunluğunun sırası ile Müslümanlar, Hindular, Budistler ve Hıristiyanlar olduğu görülmektedir. 1931 yılı verilerine göre Bengal’de yaşayan en büyük dini topluluk yüzde 54 ile Müslümanlar ve yüzde 43,5 ile Hindular’dır. (Maharatna, 1992: 256) Ülkede yaşayan Müslümanların çoğunluğu köylerde yaşayan, tarım ile geçimini sağlayan insanlardır. (Sarkar, 1972: 164) Dolayısı ile kıtlıktan en fazla etkilenen topluluk Müslümanlar olmuştur. Bununla birlikte Bengal’in fakir bir halk topluluğuna sahip olması sebebi ile inancı ne olursa olsun kıtlık o kadar etkili olmuştur ki milyonlarca insanın yan yana hayatını kaybetmesine sebep olmuştur.

Sonuç

Kıtılıklar dünya var olduğundan günümüze insanoğlunun zaman zaman maruz kaldığı büyük felaketlerden birisidir. Daha çok doğa olaylarının tetiklediği bu olaylar sonucu insanlar topraktan ürün alamaz hale gelmiş ve açlık, bulaşıcı hastalık gibi nedenler ile hayatlarını kaybetmiştir. Bengal kıtılıkları ise tarihte nadiren görülen işgal kuvvetlerinin bir ülkede neden olduğu kıtılıklar kategorisindedir. İngilizler doğunun zenginliklerini sömürme rüyaları ile geldikleri Hint coğrafyasını kısa sürede dünyanın en zengin bölgesinden en fakir coğrafyasına dönüştürmüşlerdir. Tüm Hindistan topraklarında uygulamaya soktukları sömürü düzenleri ile toprakları ürün veremez hale getirmişlerdir. Onlara doğunun kapısını açan Kalküta'dan başlamak üzere Bengal toprağını ve insanını da acımasızca sömüren İngilizler neticede kıtlık olaylarının başlamasına sebep olmuşlardır. Milyonlarca insanın hayatını kaybettiği bu kıtılıklar dünyada yaşanmış ve yaşanacak en büyük kıtlık olayları olarak tarihe geçmiştir.

İngilizler'in Bengal'de olduğu süre zarfında ülkede iki büyük kıtlık olayı yaşanmıştır. Hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz 1770 kıtlığında 10 milyon, 1943-1944 kıtlığında ise 4 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Her iki kıtlığı da incelediğimizde ortaya çıkan sonuç İngilizlerin kendi çıkarları sonucu uyguladığı politikaların ülkeyi kıtlığa sürüklediğidir. 1770 kıtlığının ana sebepleri işgal kuvvetlerinin kendi istediği ticari ürünleri elde etme uğruna halka farklı tarım politikaları dayatması ve ağır vergilerdir. Kalküta limanından Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu ticari ziraat ürünlerini gönderme tutkusu bölge halkının kendi ihtiyacını karşılayacak ürünü yetiştirememesine sebep olmuştur. Baskı altında tutulan halk kendi toprağında kendi istediği ürünü yetiştirme özgürlüğünden mahrum bırakıldığından dolayı açlığa mahkûm edilmiştir. İngilizlerin ağır vergileri dolayısı ile halkın topraklarını kaybetmesi de kıtlığı tetikleyen bir diğer faktördür. Uzun yıllar ağır vergiler altında ezilen halk zor günler için birikim yapamadığı gibi ekecek toprağını da kaybederek aç kalmıştır.

1943-1944 kıtlığının da aynı şekilde İngilizlerin yanlış politikaları sonucu meydana geldiği görülmektedir. Adeta İngilizler II. Dünya savaşının zorlu şartlarının faturasını Bengal halkına ödetmişlerdir. İngilizler kendi ülkeleri ve askerlerinin ihtiyacını karşılamak uğruna ülkede yanlış gıda politikaları uygulamışlar ve Bengal halkını açlığa mahkûm etmişlerdir. Ayrıca Japon işgalinden korkarak onların ülkedeki gıda ürünlerine ulaşımını engellemek istemişlerdir. Düşmanı aç bırakmak uğruna da yerel insanlar kıtlığa mahkûm edilmiştir. Ayrıca kıtlık sürecini tam olarak doğru yönetemeyen İngilizler halkın ihtiyacı olan gıdayı insanlara zamanında ulaştırma gayreti içinde olmamışlardır. Neticede her iki kıtlıkta da ülkede tek söz sahibi olan insanlar İngilizlerdir. Bundan dolayı işgal kuvveti de olsa, ülkeyi sadece sömürme amacı da gütse milyonlarca insanın hayatına mal olan kıtılıkları önleme görevinin tamamen İngilizlere ait olduğu açıktır. Özellikle

1943-1944 gibi günümüze yakın bir tarihte 4 milyon insanın açlıktan ölebiliyor olması bu ülkeyi yöneten İngilizler ve insanlık için bir utanç kaynağıdır.

Çalışmamız Bengal'de yaşanan kıtlıkların neden ve hangi şartlarda gerçekleştiğini ortaya koymuştur. İngilizlerin bu kıtlıklardan dolayı sorumlu olduğu günümüze kadar ulaşan kaynaklar incelenerek meydana çıkarılmıştır. Gerek Hindistan'da 19. yüzyılda yaşanan kıtlıklar gerekse Bengal'de yaşanan 1943-1944 kıtlığının Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşmasında dolaylı etkileri olduğu görülmüştür. Bağımsızlık yanlısı Hint halk için kıtlıklarda milyonlarca insanın kaybedilmesi İngiltere'nin ayıbı olarak görülmüştür. İngilizler kıtlıklarda gerekli önlemleri almadığından ve halka ağır vergiler yüklediklerinden dolayı suçlanmışlardır. Buda bağımsızlık mücadelesi veren gruplar için söylem oluşturmalarına imkân vermiştir. Bununla birlikte bağımsızlık mücadelesi ile kıtlıklar arasındaki ilişkilerinde daha detaylı araştırılmasına ihtiyaç vardır. İngilizlerin uzun yıllar ülkeyi acımasızca sömürmesi bu doğunun en zengin ülkesinin halkının açlık pençesinde hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. İncelediğimiz her iki kıtlıkta milyonlarca insanın öldüğü ortaya konya da Bengal coğrafyasında daha küçük ama yine de binlerce insanın öldüğü başka hangi kıtlıkların yaşandığı ve halkın İngiliz yönetimi altında açlıkla nasıl mücadele etmeye çalıştığının daha detaylı ortaya konmasına ihtiyaç vardır. Hindistan'ın ilk Başbakanı olacak Nehru 1944 yılında hapiste iken yaptığı açıklamada kıtlıkları İngilizlerin uzun tarihlerinde Hint halkına karşı gösterdikleri kayıtsızlık ve yetersizlik yanında, umursamazlık halindeki trajik bir olay olarak gördüğünü belirtmiştir (Arnold 1988: 116). Her halükârda kıtlıklar doğa olayları dışında insanoğlunun birbirine gösterdiği merhametsizlik ve umursamazlıktan kaynaklanıyorsa bu durumun tekrar yaşanmaması için gerekli önlemleri almak yine insanoğlunun vazifesidir.

Kaynakça

- AYKROYD, W. R. (1974). *The Conquest of Famine*. London: Chatto & Windus.
- ARNOLD, D. (1988). *Famine. Social Crisis And Historical Change*. Oxford: Basil Blackwell.
- BELIAPPA, K. C. (1991). *The Image of India in English Fiction*. Delhi: B.R. Publishing Corporation.
- BHATIA, B. M. (1967). *Famines in India: A Study in Some Aspects Of The Economic History of India (1860-1965)*. London: Asia Publishing House. 2nd Edition.
- BLACKWELL, F. (Fall 2008). *The British Impact on India, 1700–1900*. *Education About Asia*, Volume 13, Number 2, 34-37.
- CALDWELL, J. C. (December 1998). *Malthus and the Less Developed World: The Pivotal Role of India*. *Population and Development Review* 24 (4), 675-696.

- CANNON, G. (May 2014). What do you think?. *World Nutrition*, Volume 5, Number 5, 472-485.
- CAREY, H. C. (1853). *The Slave Trade, Domestic and Foreign: Why It Exists, and How It May Be Extinguished. How Slavery Grows in India*, Chapter XII.
- CHAWLA, A. (2005). *The Great Holocaust of Bengal*. 1-8. <http://www.samarthbharat.com/bengalholocaust.htm> adresinden erişildi. (ET: 19.02.2019)
- CONNELL, A. K. (1884). *Indian Pauperism, Free Trade And Railways: A Paper Read Before the East India Association*. Bristol: Selected Pamphlets.
- DAVIS, M. (2000). *Late Victorian Holocausts: El Nino Famines and the Making of the Third World*. London: Verso Books.
- DEVEREUX, S. (1993). *Theories of Famine*. London: Harvester Wheatsheaf.
- DUTT, Romesh (1901). *Indian Famines: Their Causes and Prevention*. London: P. S. King and Son.
- Famine Inquiry Commission (1945a). *Report on Bengal*. New Delhi: Government of India Press.
- FULLARTON, W. (1788). *A View of the English Interests in India*. London: Cadell.
- GHOSH, K. C. (1944). *Famines in Bengal- 1170-1943*. Calcutta: Indian Associated Publishing. Ed. Meena, H. K. (2016). *Railway and Famines in British India*.
- GREENOUGH, P. R. (1982). *Prosperity and Misery in Modern Bengal: The Famine of 1943-44*. New York: Oxford University Press.
- JARBOE, A. T. (2013). *Soldiers Of Empire Indian Sepoys in and Beyond The Imperial Metropole During The First World War, 1914-1919*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Department of History, Northeastern University, Boston, Massachusetts, USA.
- HARDIMAN, D. (1998). Well Irrigation in Gujarat: Systems of Use, Hierarchies of Control. *Economic and Political Weekly*, 20 June, 1533-1534.
- KLEIN, I. (1990). Population Growth and Mortality in British India. part II. The Demographic Revolution in *Indian Economic and Social History Review*, vol. 27, no.1: 33-64.
- LATHAM, A. (1978). *The International Economy and the Undeveloped World, 1865-1914*. London.
- LEWIS, W.A. (1978). *Growth and Fluctuations, 1870-1913*. London.
- MADDISON, A. (1971). *The Economic and Social Impact of Colonial Rule in India*. Chapter 3 of *Class Structure and Economic Growth: India & Pakistan*

since the Moghuls. New York: W. W. Norton.

MAHARATNA, A. (1992). *The Demography Of Indian Famines: A Historical Perspective*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, London School Of Economics and Political Science, University of London, England.

MAITRA, R. (2015). British Colonials Starved to Death 60 million-plus Indians, But, Why?. *EIR: Executive Intelligence Review*, July 3, 20-25.

MCALPIN, M.B. (1983). *Subject to famine: Food Crises and Economic Change in Western India, 1860-1920*, Princeton: Princeton University Press.

MUKHERJI, K. (1965). *Agriculture, Famine and Rehabilitation in South Asia: A Regional Approach*, Santiniketan: Visva Bharati University press.

NANDA, S. P. (2003). *Economic and Social History of Modern India*. New Delhi: Anmol Publication Pvt. Ltd. in Meena, H. K. (2016). *Railway and Famines in British India*.

NIGHTINGALE, F. ve Vallee, G. (2006). *Florence Nightingale on Health in India*. Waterloo (Ontario): Wilfrid Laurier University Press.

Parliamentary Papers. (1881). 68. Famine Commission - Financial Statement. quoted in Watts, S. (1997). *Epidemics and History, Disease, Power and Imperialism*. New Haven: CT.

POMERANZ, K. (2000). *The Great Divergence: China, Europe and the Making of the Modern World Economy*, New Jersey: Princeton.

RAHMAN, A. (2012). "Famine". In *Islam, Sirajul; Jamal, Ahmed A. Banglapedia: National Encyclopedia of Bangladesh (Second ed.)*. Asiatic Society of Bangladesh.

ROTHERMUND, D. (1988). *An Economic History of India*, New York.

ROY, T. (2013). *The Economic History of India 1857-1947*. New Delhi: Oxford University Press. Third edition in Meena, H. K. (2016). *Railway and Famines in British India*.

SARKAR, S. (1972). Hindu-Muslim Relations in Swadeshi Bengal 1903-1908. *Indian Economic and Social History Review*, vol.9, no.2, 161-216.

SATYA, L. (1994). *Cotton and Famine in Berar, 1850-1900*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tufts University.

SEN, A. K. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, Oxford: Clarendon Press.

SHARMA, S. (1993). The 1837-38 Famine in U.P.: Some Dimensions of Popular Action. *The Indian Economic and Social History Review*, 30: 3, 359.

Statesman Daily. (1943). Calcutta. The Death-Roll, 16.10.1943. editorial, Sept. 23.

- The Corner House, (2002). Briefing 27: The Origins of the Third World, December. 10.
- VANHAUTE, E. (2009). From Famine To Food Crisis: What History Can Teach Us About Local And Global Subsistence Crises. Munich Personal Repec Archive, 6.
- WALFORD, C. (1878). The Famines of the World, London.
- WHITCOMBE, E. (1983). Irrigation in Kumar, D. (ed.) The Cambridge Economic History of India, Volume Two: 1757-c.1970, Cambridge, 678.
- WONG, J.W. (1998). Deadly Dreams: Opium and the Arrow War 1856-1860 in China. Cambridge: Cambridge Press.

